

PITANJA I ODGOVORI

**Duh Sveti, Sveti Duh,
Sveti duh ili sveti duh**

Čitateljica N. N. pita: „U vezi sa svezom Duh Sveti imam nekoliko pitanja: 1. Ne bi li bilo bolje u duhu hrvatskoga jezika Sveti Duh ili možda Sveti duh kao npr. Sveto pismo? 2. Nije li duh opća imenica, pa bi trebalo pisati malim slovima sveti duh, kao npr. hrvatski duh, kršćanski duh? U prilog tomu ide i ime blagdana Duhovi, što je množina od duh. Molila bih poštovano Uredništvo Jezika da mi odgovori na ta pitanja.“

Pitanje naše čitateljice vrlo je zanimljivo, višeslojno, zamršeno i poticajno: tiče se reda riječi, pisanja velikim i malim slovom i razmišljanja o pravopisnim kriterijima. Pokušat ću odgovoriti na postavljena pitanja.

U Bibliji se dosta govori o raznim dobrim i zlim duhovima. Na kojekakvim spiritističkim seansama zazivaju se duhovi. Riječ *duh* po svojem postanku i prvotnom značenju u uskoj je vezi sa *dah*. Jedna i druga tijesno su povezane sa životom: bez njih nema života! Riječ *duh* kao opća riječ ima jedninu i množinu. Piše se malim početnim slovom. Budući da je to imenica muškoga roda, važno je znati označuje li ona što živo ili neživo jer o tom ovisi hoće li joj akuzativ biti jednak genitivu (za živo) ili nominativu (za neživo), npr. voljeti *brata*, izvaditi *zub*. To je vrlo zamršeno pitanje tako da riječ živac može značiti živo i neživo, a *mrtvac* i *pokojnik* ponašaju se gramatički kao živo. Kad su u pitanju dijelovi tijela, vrijedi dodatno pravilo: Dijelovi tijela u jeziku vrijede kao neživo bez obzira na to radi li se o živu čovjeku ili ne. Zato se *zub*, *nos*, *mozak* gramatički ponašaju kao neživo. Njima se, nevjerojatno, pridružuju i riječi život i *duh*.

Za razliku od opće imenice *duh*, riječ *Duh* je osobno ime. To je treća božanska osoba. Piše se velikim početnim slovom. Često se naziva *Duh Božji*, *Duh Gospodnji*, *Duh Kristov*, ali najčešće *Duh Sveti*. U prve tri sveze pridjev stoji na drugom mjestu premda bi u skladu sa suvremenim hrvatskim jezikom trebao stajati na prvom, što se također u praksi javlja. Sveza *Duh Sveti* ustaljena je u tom liku vjerojatno pod utjecajem latinskoga *Spiritus Sanctus*. Tako je i u molitvi *Oče naš*. Kako je latinski jezik bio dugo temelj europskoga kulturnoga kruga, utjecao je na pojedine jezike. Takav red ima i naša najstarija kulturna ustanova Matica hrvatska. To je posvećeno starinom. Na to smo se navikli i zadržavamo takav red riječi u tim primjerima. Valja napomenuti da se jedan lokalitet u Zagrebu zove *Sveti Duh*, da se tako zove i jedno naseljeno mjesto. I jedna se biljka zove *sveti duh*.

U nekim slučajevima teško se može pozdano znati je li u pitanju *duh* (opća imenica) ili *Duh* (osoba). Osobito je to teško u Pavlovim poslanicama, što je i za prevoditelje izazov.

Premda je cijelo Sveto pismo nadahnu-to Duhom Svetim, u Starom se zavjetu tek nazire pojam *Duh Sveti*. U Novom zavjetu Isus nam otkriva jedinstvo Oca, Sina i Duha Svetoga. Isus šalje svoje apostole da propovijedaju Radosnu vijest svim ljudima i da ih krste u ime Oca i Sina i Duha Svetoga.

Po Duhu Svetomu Blažena Djevica Marija na djevičanski način začela je Krista. Duh Sveti sišao je nad Krista kad se on krstio na rijeci Jordanu. Njega (Duha Tješitelja) Isus je obećao poslati apostolima nakon svojega uzašašća na nebo. Taj Duh Istine silazi nad apostole, prožima i vodi Crkvu. On nadahnjuje ljude dajući im sedam svojih darova.

Leksikon ikonografije, liturgike i simbolicke zapadnog kršćanstva navodi najčešće oblike prikazivanja Duha Svetoga u ikonografiji. Duh se Sveti najčešće prikazuje u obliku golubice, zatim u obliku plamenih (ognjenih) jezika, u obliku blistavog oblaka ili svjetla, zrake ili snopa svjetlosnih zraka. Sedam darova Duha Svetoga predočuje se kao sedam golubica (koje okružuju Kristovu glavu) ili kao sedam svijeća uljanica.

Silazak Duha Svetoga nad apostole temeljni je događaj u kršćanstvu: kukavice i plašljivci snagom Duha Svetoga postadoše neustrašivi svjedoci Kristova uskrsnuća. Mucavci i neuki snagom Božje Mudrosti govore da ih slušatelji svih naroda i jezika mogu razumjeti i slušati na svojem jeziku. Djela apostolska (2., 1. – 11.) izvješćuju nas o čudesnom silasku Duha Svetoga i popratnim zbivanjima. „Svi se napuniše Duha Svetoga i počеше govoriti drugim jezicima, kako im već Duh davaše zboriti.“ Krist se propovijeda svim narodima, i to na njihovu jeziku. Mnogi prihvaćaju Krista i daju se krstiti. To je rođenje Crkve. Spomen na taj događaj vrlo se rano počeo slaviti kao temeljni kršćanski blagdan – rođendan Crkve.

Budući da je to pedeset dana i pedeseti dan nakon Kristova uskrsnuća, naziva se *Pedesetnica*. I Židovi su slavili Pedesetnicu ili Blagdan sedmica, tj. pedeseti dan nakon Pashe. U grčkom je to nazvano πεντηκοστή (pentekostē) – pedeseti dan. Grčka riječ ušla je u staroslavenski i druge jezike s različitim preinakama ili je potakla nastanak odgovarajuće vlastite riječi – *Pedesetnica*. Pedesetnica je dugo bila pedesetodnevno slavlje Uskrsa, a pedeseti dan bio je vrhunac toga slavlja i poklapa se s blagdanom Duha Svetoga. Pedesetnica kao pedesetodnevno vrijeme piše se malim početnim slovom, a kao pedeseti dan (sinonim za blagdan Duha Svetoga) – velikim početnim slovom. Taj naziv je dvoznačan i štur: ne izražava onu božansku dinamiku toga blagdana, očito-

vanje snage Duha Svetoga. Blagdan Duha Svetoga zaslužio je bolje ime, koje će govoriti o njegovu značenju. U hrvatskoj tradiciji kao polazište je uzeta temeljna riječ sveze *Duh Sveti*, tj. *Duh*. S pravom bismo očekivali naziv blagdana *Duhovo* (tj. *Duhovo slavlje*) ili *Duhova* (tj. *Duhova svetkovina*). U starijim našim izvorima nalazimo doista potvrđene i te nazive (vidi Akademijin Rječnik pod tim riječima). Ipak vrlo rano nalazimo za taj blagdan naziv *Duhovi*, *Dusi*, *Duhi*, dakle množinski lik, premda je to osobno ime i nema množine. Ne radi se o bilo kakvim duhovima nego o očitovanju božanske snage jednoga Duha Svetoga. Nastanku naziva prema množinskom liku pogodovao je biblijski opis događaja („I pokažu im se kao neki ognjeni, razdijeljeni jezici, te siđe po jedan na svakoga od njih. Svi se napuniše Duha Svetoga...“). Jedinstveni Duh (Sveti) očituje se u mnoštvu ognjenih jezika i očituje se mnoštvu naroda na njima razumljivu jeziku.

Zanimljivo je napomenuti da se Kašić u Ritualu Rimskom koleba između duge i kratke množine (*Duhovi* : *Dusi*). Rječnik hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika ima i kratku množinu bez sibilizacije (*Duhi*). Gradišćansko-hrvatsko-hrvatsko-nimški rječnik ima također naziv *Duhi*.

Premda nije u pitanju, dobro je spomenuti i ovo: tim blagdanom završava *uskrsno vrijeme*, a počinje *duhovsko vrijeme*. To je posvojni pridjev. Postoji i opisni i odnosni lik toga pridjeva: *duhovan* i *duhovni*. Oni se po značenju i uporabi razlikuju. Može netko biti vrlo *duhovan*. *Duhovne osobe* profesionalno su duhovne. *Duhovne vježbe* ne drže samo *duhovnici*. Idealno bi bilo držati *duhovne vježbe* u *duhovsko vrijeme*. Ali Duh je Sveti životvorac, uvijek živ i djelatan kao i uskrsli Krist i Otac Nebeski. Oni su uvijek zajedno, trojstveno i jedno. Ako smo „hram Duha Svetoga“, trojstveni Bog je u nama i s nama. Tko nas može razoriti?!

Valja, dakle, razlikovati *duh* kao opću imenicu i *Duh* kao kršćanski naziv za treću božansku osobu. Jedna i druga se pojavljuju s raznim pridjevima. Kad je u pitanju opća imenica, onda se i pridjev uza nju piše malim slovom: hrvatski duh, kršćanski duh, nemirni duh, dobri duh, zli duh, sveti duh itd. Uz temeljnu riječ *Duh* kao osobno ime treće božanske osobe i pridjevi se pišu veli-

kim slovom: *Duh Božji, Duh Gospodnji, Duh Kristov, Duh Sveti*. Analogija sa *Sveto pismo* ovdje ne odgovara.

Opširnije o tim pitanjima možete naći u mojoj knjizi *Hrvatsko kršćansko nazivlje* (Split, 2004.).

Mile Mamić

OSVRTI

UZ VELIKI RJEČNIK HRVATSKOGA STANDARDNOGA JEZIKA

Nenadano mi se u pulskoj knjižari našao u rukama Veliki rječnik hrvatskoga standardnog jezika.¹ Ljepota knjige i njezin bogat sadržaj otrpve me potaknu da ih postavim na svoj radni stol.

Uz ostale pohvale „Iz recenzije akademika Radoslava Katičića“ ide i ta „da je vrlo brižno prikazan i naglasak. Tako da se može znati kako je naglašen svaki pojedini oblik svake riječi. Naznačen je standardni naglasak, ali ne dogmatski ekskluzivno, nego se pri tome vodi računa i o govornom uzusu naobraženih sredina. Po tome taj rječnik daje važan prinos ortoepskoj normi, koja je, što se naglasaka tiče, do danas ostala razapeta između kanonskoga istočnonovoštokavskog uzorka i kaosa regionalnih razgovornih odstupanja od njega.“²

Višeput pročitah citirani tekst.

U toj je ocjeni, prije svega, potvrdno i poticajno to da se iz pera jednoga od najboljih hrvatskih jezikoslovaca prizna kako danas u hrvatskome standardnom jeziku imamo i standardni naglasak, te da je upravo taj i

takav naglasak zapisan i u Velikome rječniku hrvatskoga standardnog jezika (VRH-u). Ali se u istoj rečenici dodaje da u tom rječniku takav standardni naglasak nije naznačen „dogmatski ekskluzivno, nego se pri tome vodi računa i o govornom uzusu naobraženih sredina“. I to je pohvalno za VRH. No ni slovcem nema spomena gdje je to dogmatski ekskluzivizam. Prepustimo to piscu recenziji

¹ Školska knjiga d.d., Zagreb, 2015.

² Str. VII. navedenog djela.